

Gamla seder och arbetsätt i Västra Torup

1. Lyskonen Lars och Maria Lundström, födda i Åttarp i Västra Torups socken resp. 1868 och 1872. berättade att i deras ungdom var det vanligt med vedfjor i skogsmarkerna, ehuru hembrännningen hade slutat före den tid de mindes. Be hade i ungdomen använt ett hemman. I den tiden fanns inga landbruksmaskiner i orten. Såväl hö som säd högs med hia. Man hade bytestjänst med varandra vid bondgårdarna under slättern och skörden och det gällde att vara tidigt uppe om morgnarna. Stundom böjades man slättern redan kl. 1 på natten, men höll middagsvila mellan kl. 12 och 1 på em. varefter man fortsatte till sent på kvällen. På en vecka kunde det hända att nattbörnen endast blev en eller två timmar varje natt. Se

lier man använde vasa Limonstapylies,
de ansågas ha bäst bett. Som dragare an-
vände forarna korna, bönderna hade
allmänt oser. En och annan bonde hade
därjämte ett par hästar. På småningom
ersattes oxarna med hästar på samtliga lant-
bruk. Detta skedde dock ej förrän på 1900-
talet. De första lantbruksmaskiner, som
kommo i bruk vore slättermaskiner och
hästrävsor. Vid sådens huggning användes
slättermaskinen. På denna apterades en s. k.
kassa som lade såden i små högar, vilka
bundos för hand till kärror. Man fick
då vara flera lindare, ty varje skår måste
vara bunden i kärror innan nästa högg.
Man ködde runt åkern och de som bundo
gingo alltid framåt. Jättsotläggare, som
sedan kommo i bruk vore bättre än

hasporna, by säden fördes åt sidan och
man kunde hugga hela åkern utan att
vara beroende av de som bunda. Flerstädes
användes ännu dessa maskiner.

För potatisplockningen på åkrarna an-
vändes s. k. handrakor med två eller tre
hasor. Potatisbarnen äides först upp vä-
rman vad, plockades första gången på en linie
och plockade potatisen i korgar, två och
två om varje korg samt rakade därvid
jorden jämn i färan. När man på detta
sätt gått över åkern en gång och värman
vad var plockad såde man att man "skrajt"
potatislandet (prästycket). Sedan tog man
den andra halvan. Till plockare hade man
äldre gummor och barn. Gummorna
drogo alltid fart i väg med sitt rakande.
Barnen voro ofta färsagade på dem, för att

4.

arbetet gick för fort. "Se bara höjja och följa",
hetle det. Om barnen klagade över att de
fingo ont i ryggen, svarade de äldre: "du
har ingen rygg än". På potatistlandet
passerade alla händelser i bygden seny.
Beslut om högs det och berättades historier.
Färs potatistland var därför en fullständig
skvallercentral. Det var vanligt att maten
bestod av arbetsgivaren. Det gällde att hålla
så bra mat som möjligt. Sen som höll då-
lig mat var säker på att få sitt ykte för-
stört och kunde knappast få hjälp nästa år.
Så inte bytshjälp användades betaltes dag-
lön, vanligen 50 öre om dagen.
Tröskningen utfördes från alltid med slaga
(stojel). Om sidan böjades man använde
häfttröskverk, en typ av små slagverk.
Hästvandringen till detta var av stående

dyr, men ersattes senare med liggande.
Till att rensa såden användes härren, som
drogs för hand. Senare användes denna
metod för tröskning och sådesrensning å
måga mindre gårdar, ehuru de stora trösk-
arna först drevna med ånglokambiler,
numera med traktorer. På de flesta ställen
är i bruk. I början av 1900-talet blev det
alltmer oantligt, att folk från Yästtra-Toups-
socken reste ut på skånska slätten och åto-
g sig skötseln av sockerbetar. Numera finnes
flera små industrier, som behöver arbets-
kraften och många i socknen arbeta vid
fabrikerna i Perstorp.

2. Fåren fanns det många ryggstugor
i Yästtra-Toups socken. Några finnes ännu
hvar, fast delvis omvändade. Lyckonen
Lundström bo nu i en backstuga i Lundebygd.

3. Se omtalade att deras fader hade varit byggespelman på sin tid och ofta spelat på logdansen samt dans i det gröna. Lars Lundström hade i sin ungdom spelat dragspel och tilltammen med sin faderspelande fader beställt musikken på många ställen.

4. Tid ståne kalas såsom bröllop, begäringar och födelsedagar, var det vanligt att de inbjudna hade färing med sig i stora färingstragar av flätad kaln. Dessa tragar var färedda med fack till de olika slagen av varor. Tid bjudningen skulle varje hufvud gå omkring och bjuda de andra gästerna sin färingmat, men som följde efter och bjöd vin, som han hade med sig. Det var nog att husfalket i gilletgården och deras släktingar bjödes före gästerna. Bärjen gällde det att hålla

veda på släktkapen. Så allas förning var
fäst vid fortsatte man med den gillesmat,
som lagats i gillesgården. Det kunde dröja
flera dagar, innan gästbudet var avslutat.
Det var sed, att i gillesgården skulle ett
svin slaktas näst sista dagen av kalaset.
Så för visste gästerna att då blodprälsa
serverades led gillet mot sitt slut. Som
sacken och skar tjänstgjorde på den tiden
Lars Pors Johanna och Anders Svannars Cecilia.
Det var sed att bakerskan efter kalaset
slut, skulle ha med sig hem en mängd
mat av kvarlevorna.

4. Tid begravning. busas liksom på bäns
sitt byskan. Så det ofta var lång väg att gå
måste det vara många bäns för att skifta.
Så man började med hästskjuts för till-
transporten, var det många som tvekade

att använda sig därav, ty de tyckte att det
såg "sackraktigt" ut. Det var nämligen
sed att man då någon begick självmord
hade "sackriem" att skjuta liket på en vagn
färsänd med en utsliden häst, till den grav
som grävts i en gräs eller säväng. Vid
gravens dödades hästen, som jämte vagnen
och självpillingens lik vräbdes ned i gra-
ven.

Bröllopssed i Yästra Tomar

Kyrkbröllop var inte vanligt i denna församling i förra dagar. Tjögern förmätsades i bröllopsgården, vanligen budens hem.

Sit bjöds prästen som deltag i bröllopsfesten.

En egendomlig sed var, att budparet med kärror och manskalpar skulle tändagen efter brölloppet bevisa gudstjänsten i kyrkan för att "visa sig". Dit skulle buden åka i en vagn iklädd budstassen och budgummen sitta vid sidan, på en hingst. Vid ankomsten från kyrkan hyllades budparet med salut av skyttar vid vägen. Ibland laddades stubbar med stora knutladdningar, som påtändes.

Blåstarna blevo vanligen rädda för "smällandet", men det ansågs för dåliga hästkärlar som inte kunde hålla in dem.

Efter gudstjänsten bjöds kyrkobesökarna
på vin och brännvin av bursens föräldrar.
Det serverades i en sal å annexhemmans
böringshus. Ju mer som bjöds ju heder-
samare ansåg man att det var. Vid ett
biöllof ägick inte mindre än 18 stap vid
denna kyrkbjudning.

Sen sisle av ätten Bråke.

Per Persson föddes 1868 å en gård i Hissmassa som hans fäder brukat sedan 1600 talet.

Han påstod sig vara den sisle ättlingen av svenska grenen av ätten Bråke. Han skulle härstamma från en tidolinnie av

Per Bråke d. y. Han hade varit med om att "slå katten ur tunnarna" en gång och därvid blivit segraren. Ungdomen hade han vistats flera år i U. S. A. och därefter kommit hem och övertagit fädernegården.

Han berättade att i hans barndom var det vanligt att folk i trakten sökte bot för sina åkommor hos en "talok" gumma i Södalatrakten kallad Pränte-Marie. Han var duktig i att läka benbrutt och sårskador. Han hade en gång sett ett "bloss" och hört något skrallande tom av en lantmätares kedja.

En allmogespreman.

Fru Hilma Jänsson, Täska Torup, berättade att hennes man Sven Jänsson född den 28 juli 1869 i Perstorp, var son till den gamle häradspremanen Jöns Bengtsson, ventligen kallad Jöns Spelman och hans hustru Lissela Svendsdotter. Vid 6 års ålder började Sven att spela fiol. Han lärde sig först de låtar hans far kunde och spelade vid danserna i bygden tillsammans med Båhus Anders och Yire Ingvid, tvänne allmogemusiker från Färingtäfte och Riseberga socknar. Senare spelade han i lag med Olof Jansson från Ingelstjärde och bildade senare tillsammans med Haul och Axel Pettersson (de s. k. Håkarna, far och son) från Hällna, den s. k. Hällnationen. De vann pris på Lunds utställningen 1907 för gott samspel och

på Skansen i Stockholm, där de spelade
ett par sånger. Sven Jönsson kallades
vanligen Sven Spelman, han kunde
spela på alla bräddor och kalas i bygdena.
Tillsammans med två av sina döttrar bit-
dade han Sven Spelmanstjärn, som ägde
bestånd till döttrarna blevo vuxna och
flyttade från hemmet. Till yrket var Sven
Jönsson taffelmakare, men även fiolbygg-
are. Han tillverkade s. k. träskofialer, som
bestod av återstoden av en gammal stils
träsko, tilläkt med fiolkals, fiolbräst och
strängar. På ett sådant instrument kunde
spelas lika vackert och långt, som på
en riktig fiol. Av hans tillverkning
finnes ett exemplar på museet i Hälsinge och
ett på Nordiska Museet i Stockholm.
Vidare har ett gått till U. P. A. och ett

finnes i hemmet, som icke blivit helt full-
bordat. Som kompositör har Iven Spele-
mans blivit känd, dels genom Lundautställ-
ningmarschen av 1907, dels genom andra
kompositioner som Iven Spelemans Polkan
och Stadvisan m. fl. Några äro inspelade på
grammofonplattor.

Nu har Iven Spelemans själ tystnat.
På den en tid lider han av höggradig åder-
fätkalkning och har näst intaget på värd-
hem. Som han icke har någon son, kan
sades av spelmän i generationer i släk-
ten nu blivit borta.

Från gagna tider.

Salman Larsson Strandbåke by berättade att han var född på den gård han brukat till för några sedan. Hans fader hette Lars Kiltson, han verkade som baptistpredikant och var en gång anklagad inför domkapitlet för iulära. Farsfadern hette Olof Larsson. Han hade inköpt hemmanet efter en person som påstods ha förgiftat sin broder för att bli ensam arvinge. Broders lik hade hittats i en lada. Men hade aldrig sett något spöke där. Å egendomen hade under senare delen av artonhundratalet funnits en skvalkvass av en egenartad typ. Vallenhjuken låg i horisontellt läge och från detta gick en axel upp till kammaren, som drogs runt endast en gång för varje varv vallenhjulet gick runt.

Palmen Larsson berättade att i hans
bandem försiggick julstakten inne
i slugan tidigt på morgonen i skenet
av talgljus. Även så stora djur som kan
leddes in och avlivades i slugan.

Vidare omtalade han att Skandbäke-
by hade tillhört Högå församling,
liksom hemmanen i Myrörsaken, på
grund av det skaff som ålades dem för
prästdräpet i Tärke och Tompt präst.
Den s.k. präststenen där dräpet skulle
ha ägt rum påstod Larsson låg mellan
Mösterhults och Hittsmass byars ägar.

Larsson påstod att han skulle ha haft för-
måga att stilla blodflöde, gemen att
läsa en famel.

Larsson omtalade att en hustu till
en lantbrukare i trakten kunde icke

få smår en gång då hon kännade. Hon gick då till Anders Hansson i Fuelt för att få råd. Han tillrådde henne att lägga en hästsko från höger bakfot i käman. Då hon kom hem avtog högra bakskan på hästen och lades i grädden i käman. Från den dagen hade hon alltid sin smål sitt kännande. Ett gammalt råd att bota hon, som icke kunde resa sig efter katning en, var att låta dem äta sill doppad i tjära.

I trakten av Strandbåke och byarna däromkring hade den stora väckelsen i slutet av 1800 talet ett av sina bästa arbetsfält. Den berömda predikanten och sångaren Bjursfelt fingo här stora framgångar i sitt omvändelsearbete.

Pågner om Västra Tomps kyrka.

Kyrkovaktmästare Edwin Pettersson, berättade, att i Tomps kyrka finnes en gravsten, fasthållen i muren med järnbrampar, vid nora sidan om altaret.

På denna finnes inskriptioner och bildhuggeri. Fön har stenen legat på kyrkogolvet mitt för altaret och över en gravvård en majuska Cristina Ulledena Schult från Lidlarp vilade. Lidlarp skulle enligt sägen fön ha varit ett adels gods. Han var född i Livland 1677, delade sin mans fångenskap i Sibirien till 1722. Han efter fredslutet till Tomps och dog där 1727. Bilderna på stenen föreställa Pietas och Justitia.

Altaret i kyrkan är från Christian IV:s tid.

Enligt en sägen skall Tomps kyrka-

blocka ha bläst ned, från den dåtida
trästapeln, och kommit i den några
hundra meter längre åt väster belägna
Toupsjön. Man försökte dra upp den
med tvillingstakar som dragare, men då
lyckte man att en närliggande gård stod
i brand, varför man ilade dit. Gården
brann ej, men under tiden gjök blocken
och kunde ej återfinnas.

En annan sägen om kyrkan för-
säljer att då kyrkan skulle byggas på
1100 talet, försvann på en natt all den
material man samlat till kyrkobygget
på den plats i Missmossa, som man pla-
nerat för bygget och kom till Toups
där den återfanns på den plats där kyrkan
verkligen blev uppförd. Senna sägen
liknar sägen om Råke kyrkobygge,

men skiljer sig från denna där, att man
ansåg Trollen flyttade materialen i Präke,
under det att i Toups ansågs högre makten.
ha gjort det och därvid anvisat plats för
kyrkans Trollen i Toups socken, som
bodde längre söderut i socknen ville inte
ha kyrkan så nära sig. De kastade en
sten för att slå ner den. Sen kom i fel
riktning och ligger på byn Toekups ägar.
Sen kallas "stesten".

På kyrkogården står en klipsten, som
uthuggits ur en gravsten, vilken blivit
slängd åt sidan, i forna dagar. En
bonde hade tagit hem gravstenen och änd-
rat den till klipsten. Han fick emellertid
sidas stur med sina djur, att han bar
stenen tillbaka till kyrkogården. Sedan
dess vare hans djur alltid friska.

Den huvudlöse mannen.

Ivar Nilsson berättade att hans föräldrar
inflyttade i Attarps by i Y. Toups socken
då han var två år gammal. Han hade själv
haft ett arendeherman sedan han blev
 vuxen. På han var pojke hade hans far
en kväll sönt honom att driva korna
genom en skog till en beteshage. Han
höjde då han kom in i stegen ljudet
av en skjuts och tyckte det var egendom-
ligt att någon höjde där vid den tiden.

Plötsligt stannade en av korna och
littade mot en gärdsgärd. Då Ivar Nilsson
såg dit fick han syn på en skjuts som
höjde längs gärdsgärdens på så sätt att
de två hjulen å wagnens ena sida gingo
uppe på gärdsgärdens. Hårisvennen sågnade
huvud. Förämd av denna, i hans tycke,

underliga uppenbarelse, tog han till benen och sprang från korna, rakt genom skogen till sitt hem, där han berättade vad han sett. — "Det var bäckamannen du såg" sade hans fader. "Men du skulle inte tala om det förän i morgon. Det är inte bra att tala om sådant förän dagen efter." Ivar Nilsson fick dock inte någon ålägenhet för att han sagt det samma dag.

Hans kusin berättade att hon i en skog sett en man, som saknade huvud, gå på en gäddsgärd och byta sänder. Lona gick. Han blev rädd och sprang därifrån. En gosse som kom samma skogs väg några minuter senare, på väg till skolan, såg också den huvudlöse mannen och begav sig springande därifrån.

Pukens skjuts

Ydolf Persson, född i ett rotetorp i Färing-
lofta församling, men sedan unga år bosatt
i Tompa socken, berättade att en person, som
kallades Pukem hade en häst, vilken av
befolkningen ansågs vara Bäckhästen.
En gång då skjutsar voro rekvierade för
förflyttning av militär, var Pukem med.
En löjtnant skulle åka med honom till
Henevadskloster. Då löjtnanten såg skjutsen
lyckte han hästen såg så mager ut, att han
vägrade åka med densamma. Enligt tid
kände samtliga skjutsar iväg och löjtnan-
ten kunde ej få tag i någon annan.
Det blev därför ingen annan råd än att
hoppa upp i vagnen till Pukem. De
övriga skjutsarne hade då fått en
kvarts mils förtjänst och vid sådana

färdens brukade det gå fort undan. Pukken
yttrade då till löjtnanten att denne skulle
få en sådan skjuts att han aldrig haft sådan
fön. Trots försprånget blevo de övriga
skjutsarna nädda efter en halv timmes
trängning och sedan tödde Pukken förbi
dem allesammans och kom till beståms-
melseorten en halv timma före den mästa
skjuts som anlände. Samtliga hästar
badade i tvett utom Pukens, på vilken
man inte kunde se ett enda hår, som
var vått av tvett.

När prästen ködde med tre hjul.

Enligt en sägen skall en präst i Råke och Tåsta Temp pastorat i förra dagar stått i förbindelse med högre makter. Flummida detta vara av det goda eller onda slaget var det ingen som visste.

En dag då prästen varit körande med hästskjuts i Temp och var på väg mot prästgården i Råke, samtade ett av hjulen på vagnens tönder. Prästen läste då någon formel, varefter han fortsatte körandet mot Råke på tre hjul, under det att axeln där det fjärde hjulet suttit, uppbar av någon osynlig varsel, ande eller dylikt.

Sålunda kom prästen körande genom Råke kyrkoby till sina församlingens stora färdväning.